

Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: HE 129/2020 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain 3 §:n ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta

Autismiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä (HE 129/2020 vp).

Autismiliitto ry on vuonna 1997 perustettu kansalaisjärjestö, joka edistää autismitietämisen ihmisten ja heidän läheistensä yhdenvertaisuuden, vaikutusmahdollisuuksien ja hyvän elämän toteutumista. Suomessa arvioidaan olevan vähintään 55 000 autismitietämisen henkilöä.

Yksityiskohtaiset pykäläesitykset

1. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

2 a § *Maksun periminen*

On hyvä, että laskussa on tieto siitä, kerryttääkö perittävä maksu maksukattoon. *Autismiliiton mielestä maksukaton seurannan tulee olla viranomaisen tehtävä, eikä vastuuta maksukaton ylittymisen seurannasta tule säilyttää vammaiselle asiakkaalle (ks. 6 a §). Kannatamme myös sitä, että laskuun liitetään kirjallinen oikaisuvaatimusohje.*

Autismiliiton näkemyksen mukaan kuntien ei tulisi käyttää yksityistä palveluntuottajaa, kuten perintäyhtiötä, asiakasmaksujen perintään. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut monesti kohtuuttoman suurine perintäkuluineen ovat käsityksemme mukaan usein ulosottojen syynä esimerkiksi vammaisilla ja pitkäaikaissairailta sekä muilla haavoittuvassa asemassa olevilla ihmisillä ja jopa alaikäisillä lapsilla.

3 § *Käyttämättä jätetystä palvelusta perittävä maksu*

Autismiliiton mielestä on erittäin kannatettavaa, että pykälän perusteluissa mainitaan, että kun ajan tai paikan peruuttamatta jäämisen syynä on asiakkaan vamma kuten esimerkiksi kehitysvammaisuus tai neuropsykiatrinen häiriö, niin käyttämättä jätetystä palvelusta ei tule periä maksua. Vähintään lain perusteluissa tulisi mainita, että näissä tilanteissa tulee aina huomioida myös perheen kokonaistilanne. Kun yhdellä tai useammalla perheenjäsenellä on vamma, arki on usein hyvin kuormittavaa, jolloin on mielestämme kohtuutonta periä isoja rangaistusluonteisia maksuja siitä, että palvelu jää käyttämättä ja peruuttamatta.

On hyvä, että viranomainen velvoitetaan antamaan asiakkaalle tai hänen edustajalleen kirjalliset ohjeet ajan peruuttamisesta sekä sen käyttämättä jättämisen seurauksista asiakkaalle ymmärrettävällä tavalla. Pykälän perusteluissa tulee vielä täsmentää, että tämä edellyttää, että tiedot annetaan asiakkaalle saavutettavalla

tavalla (tarvittaessa esimerkiksi selkokielellä tai kuvia hyödyntäen) Asiakasta tulee myös kuulla ennen maksun lähettämistä käyttämättä ja peruuttamatta jääneestä ajasta silloin, kun asiakkaalla tai tämän perheenjäsenellä on vamma tai toimintarajoite, joka voisi tehdä maksun perimisen kohtuuttomaksi. Taustalta voi myös paljastua esim. taloudellinen syy tai henkilö ei osaa käyttää julkista liikennettä tai ei tiedä miten Kela-kyyti tilataan jne.

5 § Maksuttomat terveyspalvelut

Autismiliitto kannattaa ehdotettuja maksuttomia hoitajakäyntejä, alaikäisten maksuttomia poliklinikkakäyntejä sekä mielenterveystyön maksuttomuutta. Autismikirjoon liittyy usein psykiatriasia (esim. masennus ja ahdistuneisuus) ja somaattisia liitännäissairauksia (epilepsia, suolisto-ongelmat, diabetes jne.), ja nämä muutokset helpottaisivat monisairaiden ja yleensä muutenkin taloudellisesti heikommassa asemassa olevien vammaisten henkilöiden sekä heidän perheidensä maksurasitusta. Muutokset myös todennäköisesti laskisivat kynnystä käyttää näitä palveluita riittävän ajoissa, mikä on sekä inhimillisesti että kansantaloudellisesti edullista ja vähentää tarvetta raskaammille ja korjaaville palveluille. Autismiliitto ehdottaa harkitsemaan, että myös perusterveydenhuollon lääkärikäynnit olisivat Helsingin mallin mukaisesti maksuttomia.

Etäpalvelu ja lähipalvelu ovat kaksi eri asiaa, jolloin niistä ei voi periä samaa maksua. Lisäksi on huomattava, että etäpalvelu ei välttämättä ole saavutettava vammaiselle ihmiselle. On oleellisen tärkeää, että aina on oltava mahdollisuus myös muuhun vaihtoehtoon kuin etäpalveluun.

Maksuttomien terveydenhuollon ammattilaisen antamien todistusten ja lausuntojen joukkoon tulee positiivisen erityiskohtelun hengessä lisätä lääkärintodistukset Kelan vammaisuuksien hakemista varten. Vammaisuuksien todistukset ovat osa syyperusteista sosiaaliturvaa ja YK:n vammaissopimus edellyttää köyhyydessä eläville vammaisille henkilöille riittävää taloudellista tukea vammaisuudesta aiheutuviin kuluihin (28 artiklan c) kohta).

Pidämme tärkeänä, että apuvälineiden, niiden sovituksen, huollon tai uusimisen maksuttomuuteen ei tule muutoksia nykytilaan verrattuna. Tämä on selvytyden vuoksi aiheellista lisätä pykälään tai vähintään lain perusteluihin.

Tämän pykälän perusteluissa olisi aiheellista mainita, että jos kehitysvammaisten erityishuollon piiriin kuuluva henkilö tarvitsee juuri vammansa vuoksi terveydenhuollossa asioidessaan jonkin erityisen palvelun tai toimenpiteen (esimerkiksi narkoosissa toteutettavan hammashoidon), lähipalvelun osuuden tulee kehitysvammalain 2 §:n perusteella olla potilaalle maksuton. Tämä periaate on tärkeää ottaa huomioon myös valmisteltaessa asiakasmaksulainsäädännön kokonaisuudistusta. Muuten voi käydä helposti niin, että hampaat jäävät korkeiden maksujen takia hoitamatta, tai muu tärkeä terveyspalvelu saamatta, mistä on monenlaisia kielteisiä seurauksia esimerkiksi vakavampien ja yhteiskunnalle kalliimmaksi tulevien terveysongelmien muodossa.

6 a § Maksukatto

Autismiliitto kannattaa maksukaton laajentamista suun terveydenhuoltoon, terveydenhuollon ammattihenkilöstön antamaan neuropsykologiseen kuntoutukseen, puhe- ja toimintaterapiaan sekä muuhun toimintakykyä parantavaan ja ylläpitävään hoitoon. Ehdotamme myös sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöstön antaman neuropsykiatrisen valmennuksen sisällyttämistä maksukaton piiriin.

Maksukaton kertymisessä tulisi ottaa huomioon myös sosiaalipalveluihin sisältyviä maksuja. Maksukattoon tulee jo yhdenvertaisuuden vuoksi sisällyttää ainakin lyhytaikaishoidosta, kuten omaishoitajan vapaan aikaisesta sijaishoidosta ja kehitysvammalain mukaisesta lyhytaikais-/tilapäishoidosta, perityt maksut myös muun kuin laitoshoidon osalta.

Vastuu maksukaton seurannasta tulee olla viranomaisilla. Maksukaton seuranta ei saa jättää vammaisen asiakkaan vastuulle. On erittäin tärkeää panostaa tietojärjestelmien kehittämisessä nyt vahvasti siihen, että juokseva 12 kuukauden maksukattojärjestelmä tulee mahdollisimman pian mahdolliseksi, jolloin se tulee viivytyksettä muuttaa lakiin. Tällä hetkellä vammaiset henkilöt, joilla monilla on liitännäis- ja muita sairauksia, ovat erittäin yleisesti kohtuuttoman ahtaalla taloudellisesti erityisesti alkuvuodesta ennen maksukattojen täyttymistä, ja joutuvat tosiasiallisesti monesti tekemään valintoja jopa ruoan tai välttämättömien lääkkeiden ostamisen välillä.

Asiakasmaksulain kokonaisuudistuksessa tulee selvittää maksukattojen yhdistämistä.

7 c § Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksu

Autismiliitto kannattaa tehostetun palveluasumisen maksuista säätämistä. Koska myös vammaislainsäädännön perusteella järjestetystä ympärivuorokautisesta asumispalvelusta käytetään toisinaan nimitystä tehostettu palveluasuminen, niin olisi hyvä ainakin tämän pykälän perusteluissa selkeästi todeta, että pykälässä säädetään kuitenkin vain sosiaalihuoltolain mukaisen tehostetun palveluasumisen maksuista. Vastaavasti on myös paikallaan selventää, että pykälässä tarkoitettua pitkäaikaista perhehoitoa ei ole vammaispalvelulain, kehitysvammalain tai lastensuojelulain perusteella järjestetty pitkäaikainen perhehoito.

Nykyisessä ehdotuksessa vähimmäiskäyttövarat ovat liian pienet. Ehdotamme minimikäyttövaraksi vähintään 250 €/kk:ssa. Minimikäyttövaran on oltava suurempi kuin viimesijaiseksi ja tilapäiseksi tarkoitetussa toimeentulotuessa (250 €/kk:ssa).

10 b § Pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta, pitkäaikaisesta perhehoidosta ja pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteena olevat tulot

Autismiliitto katsoo, ettei vammaisuuksia tulisi huomioida tuloina määrättäessä pykälässä tarkoitettuja maksuja, koska niillä on yhtenä tarkoituksena korvata vammaisuudesta aiheutuvia kustannuksia (kuten erilaisten tukipalvelujen ostamisesta aiheutuvia kustannuksia).

10 c § Tuloista tehtävät vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa, pitkäaikaisessa perhehoidossa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa

Kannatamme ehdotusta, jonka mukaan tuloista vähennettäisiin edunvalvojan palkkion perusmaksu. Katsomme, että myös muut edunvalvonnasta asiakkaalle aiheutuvat kustannukset tulisi vastaavasti voida vähentää. Nämä kustannukset, esim. erilaisista holhousviranomaisen luvista, ovat esimerkiksi takuueläkkeen varassa eläville merkittävän suuria.

10 h § Tukipalvelut ja asumispalveluun liittyvät palvelut

Pykälän perusteluissa on syytä selkeästi todeta se, ettei sen perusteella saa muuttaa esimerkiksi iäkkään ja mahdollisesti vanhusten asumisyksikössä asuvan vammaisen henkilön henkilökohtaista apua tai muuta hänelle vamman perusteella myönnettyä palvelua maksulliseksi. Tähän asiaan tälläkin hetkellä liittyvien käytännön soveltamisongelmien vuoksi on aiheellista todeta perusteluissa selvästi myös se, että kotipalvelun tulee olla maksutonta, kun tarve sille perustuu pääasiallisesti jonkun perheenjäsenen vammaan. Muuten maksettaisiin vammaispalveluiden maksuttomuuden periaatteen vastaisesti vamman vuoksi välttämättä tarvittavasta palvelusta (toisen henkilön avusta ja tuesta).

10 k § **Palvelun keskeytyksen vaikutus asiakasmaksuun**

Lakiin tai perusteluihin tulee selvyiden vuoksi todeta se, ettei tämä pykälä sovellu vammaispalvelulain tai kehitysvammalain mukaisesti järjestettäviin pykälässä mainittuihin palveluihin liittyviin keskeytyksiin. Vammaispalveluiden osalta asiakkaan tulee maksaa vain sellaisista palveluista ja asioista, joita hän tosiasiallisesti käyttää. Ylläpito- tai muun maksun periminen ennalta ilmoitetun tai pakottavan syyn vuoksi tapahtuvan poissaolon ajalta olisi ristiriidassa tämän kanssa. Myöskään sosiaalihuoltolain mukaisissa tässä pykälässä tarkoitetuissa palveluissa ei yleensä ole kohtuullista, että asiakasta laskutetaan palveluista ajalta, jonka osalta hän on hyvissä ajoin etukäteen ilmoittanut poissaolosta.

11 § **Maksun alentaminen ja perimättä jättäminen**

Autismiliitto katsoo, että *kunnan velvoite oma-aloitteisesti alentaa asiakasmaksua tai jättää asiakasmaksu perimättä tulisi kirjata pykälätasolle kuten se oli kirjattu lausunnolla olleessa esityksessä*. On hyvä, että asiakkaan oikeussuojaan on kiinnitetty huomiota kirjaamalla maakunnan veloitteeksi antaa maksun huojentamisesta kirjallinen muutoksenhakukelpoinen päätös.

Autismiliitto katsoo, että *myös terveydenhuollon tasasuuruksia maksuja tulee olla velvollisuus jättää perimättä tai alentaa niissä tapauksissa, kun maksun huojentamisen edellytykset täyttyvät*. Tällä hetkellä perinnässä on hyvin suuri määrä nimenomaan näitä maksuja, joten kunnille annettava mahdollisuus olla perimättä niitä ei riitä. Terveydenhuollon maksuista on voinut helposti kertyä sellaisia summia, että niitä on joutunut maksamaan takuueläkkeestä monia vuosia ja jopa vailla mahdollisuuksia koskaan selviytyä niistä. Pelkästään yksi erikoissairaanhoidon maksu kuukaudessa voi romahduttaa pienituloisen henkilön talouden, koska varsinaisen käyntimaksun lisäksi tulevat monesti maksettaviksi vielä matkakustannukset ja lääkekustannukset.

Epäselväksi jää, miten pystytään arvioimaan ja laskemaan, vaarantaako maksu asiakkaan tai perheen toimeentulon edellytykset. Tätä kohtaa tulisi lakia ja sen perusteluita selkiyttää, jotta kunnille ei jäisi liikaa tulkinnanvaraa. Voisiko asian todeta esimerkiksi näin: "Maksu on kohtuuton suhteessa asiakkaan tuloihin, taloudelliseen tilanteeseen ja elämäntilanteeseen kokonaisuutena"? Silloin pienemmät maksut voisi jättää perimättä ilman suuria laskelmia esimerkiksi silloin, kun sosiaalityöntekijä tuntee valmiiksi asiakkaan tilanteen. Lain perusteluissa tulisi todeta, että asiakkaan kokonaiselämäntilannetta arvioitaessa on otettava huomioon ensisijaisesti asiakkaan YK:n vammaissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutuminen sekä substanssilainsäädännön tarkoitus ja tavoitteet. Esimerkiksi vammaisen henkilön osallisuus ei voi toteutua, jos hän elää jatkuvasti köyhyysrajalla.

Lakiin tulisi Autismiliiton mielestä lisätä säännös siitä, ettei asiakasmaksujen perintätoimia saa aloittaa ennen maksun alentamisen tai perimättä jättämisen edellytysten selvittämistä.

Kannatamme ehdotettua pykälää, jossa säädettäisiin kunnalle velvollisuus huolehtia, että asiakas saa tiedon maksujen huojentamissääntelystä. Vammaisten ihmisten kohdalla on varmistettava, että he saavat tiedon itselleen saavutettavassa muodossa (esim. tarvittaessa selkokielellä tai kuvia hyödyntäen). Tiedottamisen maksujen huojentamisen ja perimättä jättämisen mahdollisuuksista on oltava saavutettavaa ja monikanavaista. Ehdotetun pykälän perusteluissa todetaan hyvin, että asiakkaan on myös saatava riittävä apu, ohjaus ja neuvonta maksujen huojentamista tai perimättä jättämistä koskevassa asiassa. Katsomme, että huomiota tulee kiinnittää myös maksujen huojennusten toteutumisen valvontaan.

2. Tuomioistuinmaksulaki

Kiitämme esitystä tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta siten, että maksua ei peritä yksityishenkilön vireille panemissa asioissa, jotka koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan määrittäjä asiakasmaksuja.

3. Muut huomiot

Autismiliiton ehdotukset asiakasmaksulain kokonaisuudistukselle

Autismiliitto katsoo, että esitys asiakasmaksulain osittaisuudistuksesta on oikean suuntainen, mutta se ei edelleenkään suojaisi pienituloisia ja paljon palveluja tarvitsevia vammaisia tai pitkäaikaissairaita ihmisiä kohtuuttomilta maksuilta. Asiakasmaksulainsäädäntö kaipaa kokonaisuudistusta, jossa huomioidaan myös vammaisuuden perusteella järjestettävien sekä kehitysvammaisten erityishuollon palvelujen maksuttomuus.

Autismiliiton mielestä olisi erittäin tärkeää, että jo tässä osittaisuudistuksessa ulotettaisiin asiakasmaksulain vähimmäiskäyttövarasääntely koskemaan myös vammaislakien mukaisia asumispalveluita. Tällä hetkellä näissä palveluissa asuvilla vammaisilla henkilöillä on huomattavan usein vaikeuksia tulla kohtuudella toimeen heille vuokran ja muusta ylläpidosta perittävän asiakasmaksun jälkeen käytettäväksi jäävillä tuloilla. Vähimmäiskäyttövarasta säädettäessä on huomioitava myös YK:n vammaissopimuksen 28 artikla, joka turvaa vammaisten henkilöiden oikeutta riittävään elintasoon ja sosiaaliturvaan. Lähes kaikki autismitietä ja kehitysvammaiset ihmiset ovat hyvin vähävaraisia, takuueläkkeen ja toimeentulotuen varassa eläviä ihmisiä, jotka elävät EU:n määrittelemän köyhyysrajan alapuolella ja köyhyys on yleensä elämänmittaista.

Autismiliitto katsoo, että asiakasmaksulainsäädännön uudistamisen jatkovalmistelussa tulee selvittää maksukattojen yhdistämistä siten, että ne kokonaisuudessaan olisivat korkeintaan takuueläkkeen suuruusluokkaa. Suomessa eri maksukattojen suuruus on huomattavan korkea suhteessa takuueläkkeeseen ja toimeentulotukeen, joiden varassa iso osa autismitietä aikuisista ihmisistä elää. Myös yksittäiset katot tulee säilyttää ja soveltaa joko yksittäisiä tai yhdistettyä kattoja sen mukaan, mikä on asiakkaalle edullisinta. Maksukaton seurantavelvollisuus tulee siirtää asiakkaalta maakunnalle.

Autismiliitto toteaa lisäksi, että vaikka tässä osittaisuudistuksessa ei ehdoteta juurikaan muutoksia vammais- tai kehitysvammalain nojalla järjestettävien palveluiden maksuihin, niin useat ehdotuksen mukaiset muutokset koskevat myös vammaisia henkilöitä ja vaikuttavat merkittävästi heihin. Monet vammaiset henkilöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Vammasta johtuvien moninaisten toimintarajoitteiden ja palvelutarpeiden lisäksi monilla on paljon terveydenhuollon asiointia vaativia liitännäissairauksia sekä esimerkiksi merkittäviä toimeentulon haasteita, jolloin heidän perus- ja ihmisoikeuksiensa toteutumiseen,

mukaan lukien riittävän toimeentulon ja elintason varmistamiseen, tulee jo YK:n vammaissopimuksen perusteella kiinnittää erityistä huomiota. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole lainkaan arvioitu sen vaikutuksia vammaisiin henkilöihin. Edellytämme, että ehdotuksen vammaisvaikutukset arvioidaan ja otetaan hallituksen esitystä viimeisteltäessä asianmukaisesti huomioon.

Asiakasmaksulain kokonaisuudistuksessa on erittäin tärkeää selvästi vahvistaa laissa ja sen perusteluissa vammaispalveluiden maksuttomuus, lukuun ottamatta ylläpitoa ja kuljetusten omavastuita. Tämänhetkisten käytäntöjen kirjavuus ja osin jopa myös horjuva oikeuskäytäntö huomioiden on erityisesti syytä korostaa sitä, että normaalisuuseriaatteen mukaisesti vamman vuoksi tarvittavista ateria-, siivous- ja pesula- ym. vastaavista palveluista ei saa palvelun osuudesta periä maksua (vaan ainoastaan aineista ja tarvikkeista). Kuljetuspalveluiden omavastuuta määritettäessä tulee ottaa huomioon julkisessa liikenteessä käytössä oleva kausi-, sarja- tai alennuslippujärjestelmä ja määrätä maksu sen mukaan, miten verrattavissa oleva vammauton ihminen edullisimmin pystyisi julkisilla matkustamaan.

Autismiliitto pitää välttämättömänä, että asiakasmaksulain kokonaisuudistuksen valmistelussa vammaisen lapsen kodin ulkopuolisen asumisen maksut perustetaan lapsen tuloihin (etuuksiin) sen sijaan, että niitä määritellään samankaltaisin perustein kuin elatusmaksuja. Vammaisen lapsen yhteys vanhempiin säilyy yleensä tiiviinä, vaikka lapsi asuisikin ainakin arkiviikot kodin ulkopuolella. Tällöin vanhemmat myös käytännössä kantavat monilta osin edelleen elatusvastuuta vammaisesta lapsesta.

Helsingissä 15.10.2020

Päivi Norvapalo
puheenjohtaja

Tarja Parviainen
toiminnanjohtaja

